

*de belangrijkste
topografische tekenaars
in Amsterdam*

Veel hebben de liefhebbers van topografische tekeningen van de stad Amsterdam te danken aan het handjevol verzamelaars die in de achttiende en negentiende eeuw tekeningen kochten en in hun persoonlijke "atlas" bewaarden. In het Stadsarchief van Amsterdam zijn diverse van die collecties bijeen gebracht: Splitgerber, Dreesmann, Kok en Van Eeghen om maar een paar namen te noemen. Deze collecties bevatten natuurlijk meer dan alleen topografisch werk, ook portretten, architectonische voorstellingen en toneeldecors blijken populair. Ook in buitenlandse verzamelingen zit Amsterdams werk verborgen. In de zeventiende eeuw was Amsterdam per slot van rekening een wereldstad en wat daar gebeurde op het gebied van wetenschap en kunsten interesseerde de rest van de wereld. De verzamelaars sloegen geen veiling over als er zulk werk op de markt kwam.

Waar we voor moeten oppassen is op voorhand teveel waarde hechten aan de topografische juistheid van een afbeelding. Vergelijkingsmateriaal is onontbeerlijk. Je zou bijna kunnen zeggen dat hoe verder een tekening uitgewerkt is, des te minder hij overeenkomt met de werkelijkheid. Zeker als dat een ets of een schilderij betreft. Op bijgaande afbeeldingen van het Bierdragershuisje op het Spui, rond 1790 getekend door H. P. Schouten, zien we links de voortekening en boven de uitgewerkte tekening. In de schets stoorde Schouten zich aan de dominante gevel van het Maagdenhuis. In plaats van terug te gaan en dichter bij het huisje nog eens te tekenen verhoogde hij het dak met zes (!) rijen dakpannen en sneed links een deel af. Dat alles om het Maagdenhuis kwijt te zijn, maar intussen krijgen we een verkeerde indruk van de afmetingen van het Bierdragershuisje..

Met zo'n overzicht doe je ongetwijfeld kundige tekenaars tekort. We hebben ons laten leiden door de hoeveelheid tekeningen en prenten van een kunstenaar, die het Stadsarchief van Amsterdam de moeite waard vond om in de collectie op te nemen. Nog belangrijker is het vertrouwen dat je in een correcte weergave mag stellen, zonder artistieke vrijheden zoals iets weg te laten om geen details te missen en nog wat redenen. Zo bleven grote namen, als Jacob van Ruisdael, Pieter van den Berge, Christiaan Andriessen en George H. Breitner achterwege. Ook schilders die verdienstelijke stadsgezichten maakten als Jan van der Heyden komen niet in de lijst voor. We hebben het immers over tekenaars en van die schilderijen kennen we geen voorstudies. Dat

geldt voor het schilderij van Jan van Kessel hier links van het Bushuis aan de Kloveniersburgwal, evenals voor het schilderij boven van Jan van der Heyden van de Herengracht ter hoogte van de Leliegracht. De schilderijen zijn er natuurlijk niet minder om.

Wie nog vermelding verdienen, maar waarvan te weinig werk topografisch genoemd mag worden, zijn:

Cornelis Pronk (1691-1759), Simon Fokke (1712-1784), Pieter Barbiers (1717-1780), Paul van Liender (1731-1797), Jacobus Kops Goedschalksz (1736-1773), Jurriaan Andriessen (1742-1819), Jan Spaan (1742-1828) en Antoon Derkinderen (1859-1925).

Waarom we een schets boven een prent of schilderij zouden moeten prefereren toont Willem van de Velde de Jonge aan met zijn schilderij 'Het IJ voor Amsterdam met de Gouden Leeuw' uit 1686. De schets laat een geloofwaardig perspectief zien, zoals je zittende op een kruk of steen van de Volewijck of vanuit een roeiboot op het IJ kan hebben gezien. Het schilderij rukt dit perspectief uit zijn verband, de stad wordt veel te veraf en dus te klein voorgesteld. De hoogte van de mast van het hoofdonderwerp steekt mijlenver en onnatuurlijk boven de torens van de stad uit. De schilder lijkt opeens meters boven de aarde te zweven om maar zoveel mogelijk schepen gedetailleerd te kunnen weergeven. Daardoor wordt de watermassa van het IJ voor de stad immens en niet in overeenstemming met de werkelijke breedte ervan.

Willem van de Velde de Jonge (1633–1707)

Claes Janszn. Visscher
(±1587-1652)

Visscher was naast talentvol tekenaar en etser ook een handig zakenman. Hij was nog geen twintig jaar toen hij zijn tekeningen aan de man bracht. Op zijn 21ste trouwde hij met Neeltje Florisdochter en ging wonen in het huis “op de Kolck inde Visscher”, en begon daar een uitgeverij van prenten, kaarten en topografische gezichten. In 1611 had hij genoeg verdiend om een huis in de peperdure Kalverstraat te kopen, tussen andere kunsthandels. Men moest goed opletten om te bepalen welke producten in zijn winkel uit eigen tekenstift waren ontsproten en welke hij alleen uitgaf. Zijn uitgeverij werd de belangrijkste in de stad. In 1652 nam zijn zoon Nicolaes de zaak over, die de uitgeverij aanzienlijk uitbreidde en zich op heel Europa richtte. De verdienste van Visscher is, dat hij de eerste was die topografisch werk verveelvoudigde en zo voor het nageslacht bewaarde. Er zijn dan ook veel meer etsen van hem bekend dan originele tekeningen.

Rond 1615 maakte Visscher deze tekening van de toen nog intacte Regulierspoort. Tussen de poort en de muurtoren Leeuwenburg bevindt zich het blok huizen waarin de glasblazerij gevestigd was. Door een brand in 1619 zou dit alles in de as gelegd worden. Van de Regulierspoort bleef slechts één toren gespaard waar Hendrik de Keyser in 1619 een spits op zou bouwen. De huizen werden vervangen door de Engelse huizen van Jordan. Rechts van de poort is het Schapenplein en links de Roobrug naar het Rondeel. De Nieuwe Doelenstraat is dan nog niet gerooid; dat gebeurt pas in 1635 en dan wordt de houten Roobrug vervangen door de stenen Doelensluis.

Afbeelding: [010097001465](#)

Om de tekeningen in hoogste resolutie te kunnen laten zien is voor elke afbeelding een link naar het betreffende bestand in de Beeldbank van het Stadsarchief Amsterdam opgenomen. **Afbeelding: 000000000000**
Klik steeds op de codering achter het woord Afbeelding:

Claes Janszn. Visscher (±1587-1652)

Deze tekening van rond 1600 is wegens stijlkenmerken toegeschreven aan Visscher, maar is dan wel een jeugdwerkje. Het laat de Kloveniersdoelen zien en muurtoren Swych Utrecht. De tekst "Cloveniers Doele" is van later datum. De houten brug (met oorgat) over de Kloveniersburgwal voert naar de Stads-steenhouwerij die zich op de zuidoever van Zwanenburg aan de Amstel bevindt, het werkterrein van Hendrik de Keyser. In 1626 wordt die ontruimd en naar het Molenpad overgebracht. Van de Amstel wordt dan een stuk gedempt, waardoor het 's-Gravelandscheveer ontstaat en de Staalkade Staalstraat wordt. De naam Staalkade is nu gereserveerd voor de Amsteloe-ver ten oosten van de Groenburgwal.

Afbeelding: [010001000156](#)

Op deze – niet te dateren – tekening is de Grimburgwal afgebeeld. Visscher stond op de Grimnessesluis en keek naar het oosten richting Oudezijds Achterburgwal. De sluis was grotendeel overbouwd, dus Visscher kan ook vanuit een der huizen uit het raam gekeken hebben. Alles ademt nog klooster in deze hoek van de stad. Het Pietersgasthuis heeft de beide kloosters der Oude en Nieuwe Nonnen ter beschikking gekregen. Het complex (rechts op de tekening) gaat Binnengasthuis heten zodra (1635) het Buitengasthuis (Pesthuis) aan de Overtoom gereed is.

Afbeelding: [010097001647](#)

Claes Janszn. Visscher (±1587-1652)

Wellicht de bekendste tekening van Visscher laat een stukje Nieuwezijds Voorburgwal zien met nog middeleeuwse houten huizen. In werkelijkheid stonden de huizen er waarschijnlijk niet meer, getuige de tekst onder de tekening:

“Nieuwe Syds Voorburgwal, agter de Nieuwe Kerk met de Brouwerij de Klock, siende naar de huysen, die stonden daar nu de doorgang is tusschen het Stadhuis en Toorn van de Nieuwe Kerk”.

Als voorloper van de Mozes en Aäronstraat liep tussen de bebouwing achter het oude stadhuis en het kerkhof bij de Nieuwe Kerk een smal pad.

De tekening dateren bleek een probleem en de ontstaansdatum wordt met een ruime marge gesteld op 1608-1625. Het laatste jaartal is het jaar voordat de stadkaart van Balthasar Florisz uitkwam, waarop de doorgang een feit is.

Afbeelding: [010097001594](#)

Vorige pagina:

De tekening de kop van de Lastage weer rond 1660. Het is de smalle kade aan het IJ tussen Geldersekade en Waalseilandgracht; die laatste is links op de tekening met de brug er over. Nu is dit onderdeel van de Prins Hendrik-kade en wel de huisnummers 97-100.

Afbeelding: [010097001755](#)

Op deze tekening van iets na 1660 geeft Beerstraaten de Oudezijds Kolk weer in wel heel bonte kleuren. Voor zijn oeuvre is dat tamelijk ongewoon, wat aan de overige voorbeelden goed te zien is.

Voor de afwisseling zien we hier niet wat er ooit was maar in plaats daarvan hoe goed dit stukje Amsterdam bewaard is gebleven. Alleen de huizen over de kolk zijn verdwenen.

Afbeelding: [010055000519](#)

Jan Abrahamsz. Beerstraaten (1622-1666)

Beerstraaten kwam uit een familie van schilders. We kennen een Anthonie, Abraham en Johannes (Jan) Abrahamsz. De familienaam wordt naar believen met "aa", als Beerstraten of Beerestraten geschreven. Enkele familieleden werkten zo nauw samen dat de schilderijen niet met zekerheid toegeschreven kunnen worden.

In 1662 legde Beerstraaten nog snel de Heiligewegspoort vast, voor die afgebroken zou worden. In dat jaar was de Vierde Uitleg zover gevorderd dat de verdedigingswerken aan de (toekomstige) Herengracht niet meer nodig waren. Beerstraaten stond op de Heiligewegsburgwal en keek naar het oosten. Achter de poort is het bolwerk met standerdmolen De Haan nog intact.

Afbeelding: [010055000347](#)

f Rockin

Reinier Nooms, genaamd Zeeman (±1623-±1667)

Zijn bijnaam dankte de Amsterdammer Nooms aan de grote hoeveelheid "marines" onder zijn werk, zeegezichten en weergaven van verschillende scheepstypen. Hij reisde veel in Europa, bezocht Berlijn, Venetië, bereisde de

noordkust van Afrika en verbleef rond 1650 langere tijd in Parijs. Zijn geliefde onderwerp waren de vele zeeslagen en dan vooral de Nederlandse overwinningen. Daarvan maakte hij ook schilderijen. Topografische tekeuringen maakte hij vooral na 1650, toen hij zich weer in Amsterdam gevestigd had..

Reinier Nooms, genaamd Zeeman (±1623-±1667)

Een eindproduct ter afwisseling, een ets van ±1659. Deze eigen ets maakte Nooms voor de uitgave “Verscheide gesichten binnen Amsterdam”. We kijken vanaf de brug over de Prinsengracht ter hoogte van de Brouwersgracht. Rechts boven de bomen uit is de Noorderkerk te zien, in de verte de toren van de Westerkerk. De bruggen over de Prinsengracht zijn nog van hout. Niet alleen op de Noordermarkt wordt markt gehouden, ook van de schepen af wordt geleurd met potten en pannen. Op andere dagen werd op diezelfde plek een turfmarkt gehouden.

Afbeelding: [010097004328](#)

Vorige pagina:

Het Rokin rond 1653 naar het noorden gezien, met aan het einde de Koopmansbeurs van Hendrik de Keyser. Links het uitgebreide beurtvaartcomplex met diensten op Den Haag, Rotterdam en Delft. De schepen zijn “kagen” die net zo geschikt waren om mee te zeilen als licht genoeg om te jagen. Dit was een voortekening voor de populaire ets “Het Rockin, mette Beurs”.

Afbeelding: [010055000043](#)

Deze tekening van rond 1660 was een voorstudie voor een latere ets van de Oude Stadsherberg in het IJ. Die ets kwam als titelblad voor in de uitgave “Nieuwe en Eygentlycke Afbeeldinghe der Stadts-Poorten van Amsterdam, in 't licht gebracht door R. N. Zeeman”. De Oude Stadsherberg werd in 1613 gebouwd om reizigers op te vangen die na het sluiten van de “bomen” over het IJ de stad naderden. In 1661 werd de Nieuwe Stadsherberg voor de Martelaarsgracht gebouwd, maar de Oude Stadsherberg bleef nog tot 1755 bestaan als jachthaven. De Nieuwe verdween in 1876 voor de aanleg van de Stationseilanden.

Afbeelding: [010001000153](#)

Ludolf Bakhuizen (1631-1708)

Rechts een in 1701 tot ets verwerkte tekening van Bakhuizen. We zien hier de steiger van de Nieuwe Stadsherberg en kijken over het IJ uit naar het Tolhuis op de noordoever.

Afbeelding: [010094002720](#)

Vorige pagina:

De derde Sint Anthoniespoort in de stenen uitvoering, zoals Bakhuizen die ±1653 vastlegde. Achter de brug over de vestgracht zien we een bolwerk met molen De Ruyter, de eerste Oosterbeer (met monniken), molen De Oranjeboom op het laatste bolwerk Rijsenhoofd en aan de horizon 's Lands Zeemagazijn op Kattenburg. De vestgracht wordt later de Nieuwe Herengracht.

Afbeelding: [010097007123](#)

Ludolf Bakhuyzen (1631-1708)

Rechts een zelfportret van Bakhuizen.

Links de Montelbaenstoren rond 1685, gezien over de Oudeschans naar het noorden. Afgezien van de topografische waarde laat Bakhuizen hier meer de inscheping van VOC soldaten zien. Dat thema wordt later ook voor een ets en een schilderij gebruikt.

Afbeelding: [010055000601](#)

De samenkomst van Kostverloren-, de Sloter- en Overtoomsevaart. We zien de roemruchte overtoom en verder van links naar rechts: de kop van de Overtoomseweg met het Hof van Holland, de ingang van de Amstelveenseweg, de kop van de Dubbele Buurt met het Leidse Veerhuis, de Schinkel, de Sloterweg (nu Sloterkade) met het Aalsmeerder Veerhuis en de overhaal naar de Slotervaart.

Afbeelding: [KOG-AA-2-28-583](#)

Jan van Kessel (±1641-1680)

Vorige pagina:

Deze tekening maakte Jan van Kessel in het gebied buiten de Raampoort. De precieze locatie is moeilijk te achterhalen maar gezien de molen zou het 't gebiedje tussen Bleekersloot en Kwakerspoel kunnen zien, waar o.a. molen De Samson stond. Aan de Bleekersloot en in de Vinkebuurt stonden geen molens.

Afbeelding: [KOG-AA-2-28-587](#)

Onder nog eens de Montelbaenstoren, nu in 1660 gezien vanaf het 's Gravenheekje naar de Oude Waal. De brug naar de Kalkmarkt is nog van hout.

Afbeelding: [010094000049](#)

Jan de Beijer (1703-1780)

Vorige pagina:

Van deze ingekleurde gravure bestaat een voortekening maar ook een schilderij. De tekening (afb: [010097010357](#)) is van 1765 en de gravure van 1768. De gravure heeft nog een (hier niet afgebeelde) sierrand met wapens van regenten van het Leprozenhuis. Opvallend is dat de weinig attractieve naam van dit hospis nooit aanleiding geweest is die te veranderen. Al in de 17^e eeuw nam het tehuis geen besmettelijke zieken meer op.

Afbeelding: [010097015608](#)

Jan de Beijer (1703-1780)

Boven een tekening van het Singel bij het Spui van 1757. Het torentje in het midden is van de Engelse kerk op het Begijnhof; rechts daarvan is de Oude Lutherse kerk.

Afbeelding: [010001000444](#)

Links een tekening van de Nieuwmarkt met een deel van het Waaggebouw. Rechts de Bloedstraat. Op de achtergrond huis Het Hekje. In het verschiet de Kloveniersburgwal en de Zuiderkerkstoren.

Afbeelding: [010001000441](#)

Boven een tekening van rond 1760 van het stadhuis en de Nieuwezijds Voorburgwal. De brug voert van de Gasthuisstraat, de vroegere Gasthuissteeg, naar de Stilstraat, waarvan het hoekhuis links nog net in beeld komt. Beide straten samen heten nu Paleisstraat.

Afbeelding: [010001000435](#)

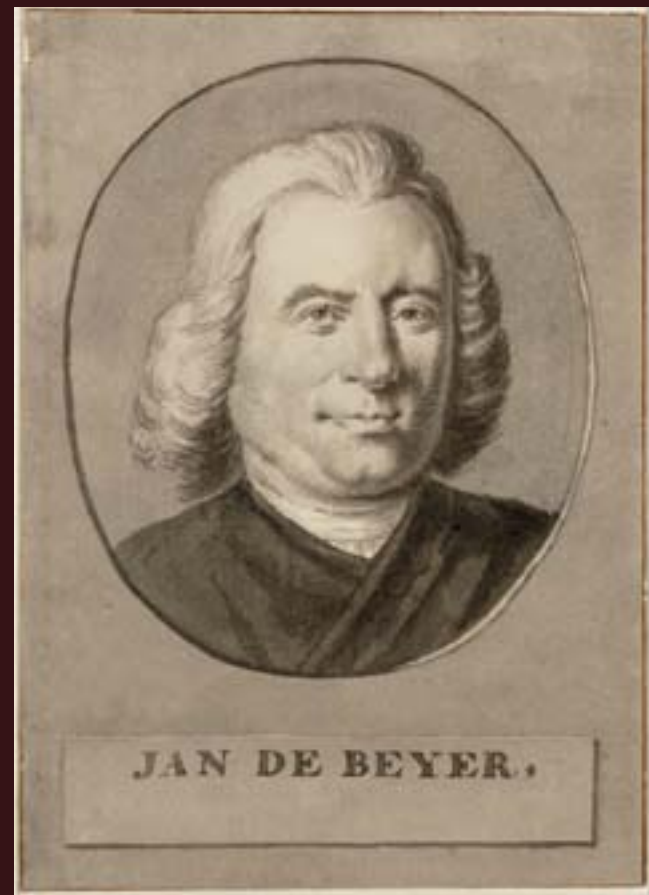
Jan de Beijer (1703-1780)

Jan de Beijer werd geboren op 24 september 1703 in Arrau, Zwitserland, waar zijn vader huurlingen wierf voor de Republiek. In 1709 verhuisde de familie naar Emmerik waar Jan's tekencarrière ook begon. In 1722 vertrok De Beijer naar Amsterdam waar hij in de leer ging bij Cornelis Troost, op dat moment de belangrijkste tekenaar in de stad.

In 1736 verlegde De Beijer zijn werkterrein naar Brabant en Limburg en woonde afwisselend in Emmerik en Vierlingsbeek.

In 1751 vestigde De Beijer zich weer in Amsterdam en opende een teken-school, eerst aan

huis en na gebleken succes in herberg De Zon. Behalve tekenen legde De Beijer zich nu ook toe op schilderen. Zijn bekendste schilderij is dat van de binnenplaats van het Leprozenhuis, waarvan op pag. 14 de gravure is te zien. Hij werkte ook buiten Amsterdam, bijvoorbeeld in Haarlem, en hij werkte mee aan de Atlas van Fouquet. Jan de Beijer eindigde zijn leven weer in of in de buurt van Emmerik waar hij op 15 februari 1780 overleed.

Theodorus (Dirk) Verrijk (1734-1786)

Vorige pagina:

Gezicht op de Zaagmolenpoort met de brug over de Singelgracht, naar het noorden gezien. Op de achtergrond molen “de Kat” op het Karthuizerbolwerk. Binnen de muur huizen aan de Lijnbaansgracht waaronder de twee brede gevels van de Stadskorenpakhuizen op de hoek van de Brouwersgracht. Rechts een stuk van het bolwerk Slotermeer.

Afbeelding: [010097001826](#)

Theodorus (Dirk) Verrijk (1734-1786)

Aan Dirk Verrijk danken we een groot aantal tekeningen van de verdedigingswerken rond Amsterdam. Er zijn tekeningen bekend die aan Theodorus en die aan Dirk worden toegeschreven, maar het gaat daarbij steeds om één en dezelfde persoon.

Boven de Singelgracht met Utrechtsepoort, gezien naar het Reguliersbolwerk met molens “de Roo Haan” en “de Hooge Steenen Molen”. In de verte is nog molen “de Bul” te zien, die aan de overkant van de Amstel stond.

Afbeelding: [KOG-AA-2-24-492](#)

Links de Spaarndammerdijk, gezien naar de Westerbeer (met monniken), de Haarlemmerpoort. Rechts molen De Koe en achter de bomen molen De Kraay op bolwerk Sloterdijk. De toren is die van de Westerkerk.

Afbeelding: [KOG-AA-2-24-418](#)

Hendrik Keun (1738-1787)

De Haarlemmer Hendrik Keun probeerde in 1769 zijn geluk als tekenaar en schilder in Amsterdam. Hij trouwde een poortersdochter, wat het hem mogelijk maakte in 1772 zelf ook poorter van Amsterdam te worden. Wij danken aan hem een aantal heel verschillende topografische gezichten van de stad. Dat nam niet weg dat hij uiteindelijk toch weer naar Haarlem terug verhuisde en daar ook overleed.

Links de Leliegracht in 1770, met de brug in de Herengracht. Daar achter de ingang van de Oude Leliestraat en de Jan Roodenpoortstoren.

Afbeelding: 010097010350

Rechts molen De Spring op het bolwerk Amstelveen, rond 1770. Alle bouwsels op deze tekening staan op het bolwerk, dat in het verlengde van de Spiegelgracht lag. De molen in de verte staat aan de Mennonietensloot. Vandaag zouden we op dit punt van de Weteringschans naar het Rijksmuseum kijken.

Afbeelding: [010055000127](#)

Links een tekening van de Burgerzaal van het stadhuis in 1765. Onder een serie interieurs van kerken was dit een buitenbeentje van Keun. Enkele decennia later werd het stadhuis gevorderd door Koning Lodewijk Napoleon en verhuisden de stedelijke ambtenaren naar het voormalige Admiraliteitscomplex aan de Oudezijds Voorburgwal. In 1813 verzuimde de stad het “paleis” weer in gebruik te nemen als stadhuis, waarschijnlijk omdat men het toen al niet meer bruikbaar vond en geen geld had voor de nodige renovatie en aanpassingen.

Afbeelding: [010001000720](#)

Hendrik Keun (1738-1787)

Jacob Cats (1741-1799)

Vorige pagina:

Het 's Gravelandseveer in 1798, gezien van de hoek met de Kloveniersburgwal naar het zuiden, richting van de Groenburgwal met de brug naar de Staalkade. Rechts is nog net een gedeelte zichtbaar van de Halvemaansbrug. De ophaalbrug in de verte ligt naar de Staalkade en is nu verdwenen.

Afbeelding: [010001000800](#)

Rechts ijspret op de bevroren Muidergracht rond 1790. Dit is nu het Jonas Daniël Meijerplein. Links de Hoogduitse Synagoge en achter de bomen de Nieuwe Synagoge. Rechts de Portugese Synagoge. In de verte het Oudezijds Huiszittenhuis, nu Academie voor Bouwkunst aan het Waterlooplein.

Afbeelding: [010001000799](#)

Jacob Cats (1741-1799)

Deze Jacob Cats moet niet verward worden met de dichter en staatsman die een eeuw eerder leefde. Cats was van professie behangselschilder en dat zeer succesvol. Zijn topografische tekeningen zijn steeds aantrekkelijk gestoffeerd. Hij stierf jong maar heeft tot zijn laatste snik volop gewerkt.

Links het Haagsche Veer in 1785, gezien naar het zuiden. Op dit stukje Rokin ter hoogte van de Nieuwezijds Kapel, lagen drie aanlegplaatsen voor veerschepen achter elkaar: het Haagsche, Delfsche en Rotterdammer Veer met de bijbehorende veerhuizen, waarvan er rechts een te zien is. De ophaalbrug in de kade lag over het Spui. Een klein stukje van de kapel is rechts boven nog net te zien.

Afbeelding: [010001000796](#)

Reinier Vinkeles (1741-1816)

Boven een tekening van de Geldersekade bij de Bantammerbrug, door Vinkeles gemaakt in 1764. We kijken van de brug over de Rechtboomssloot naar het noorden.

Afbeelding: [010001000506](#)

Rechts het Leidsche Bosch met de buitenpoort, brug en Leidsepoort in 1769, gezien naar de stad. De buitenpoort werd in 1830 wegens bouwvalligheid afgebroken en de poort onderging in 1862 hetzelfde lot. De brug maakte gelijktijdig plaats voor een barrière.

Afbeelding: [010001000220](#)

Vorige pagina:

De Utrechtsepoort, zoals Vinkeles die in 1868 zag van de Buitensingel naar de stad. Links van de voorpoort is een paardenwed waar gezwommen wordt. Naar de gewoonte van die dagen deed men dat geheel naakt en dat was aanleiding voor de schoutrakkers op deze knapen te jagen.

Afbeelding: [010001000217](#)

Reinier Vinkeles (1741-1816)

Reinier Vinkeles (1741-1816)

De Amsterdammer Reinier Vinkeles werd op 12 januari 1741 geboren en heeft op een paar studiereizen na altijd in Amsterdam gewoond en gewerkt. Hij werd in 1762 lid van de Amsterdamse Stadstekenacademie (boven de Leidsepoort) en in 1765 een van de bestuurders. Aan hem danken we een groot aantal topografische werken, geschat op 2500 stuks) die altijd aantrekkelijk gestoffeerd zijn. Later wordt zijn werk soberder en topografisch ook nóg betrouwbaarder. Net als Jacob Cats stelde Vinkeles er een eer in de stad juist af te beelden, wat voor ons natuurlijk van grote waarde is. Buiten zijn topografische werk heeft hij portretten gemaakt en toneeldecors van die tijd vastgelegd. Ook kennen we diverse afbeeldingen van het interieur en bezoekers van Felix Meritis. Behalve tekenaar was hij ook etser. Zijn zoon Johannes (1768) trad in zijn voetsporen.

Rechts een portret van Reinier Vinkeles.

Links het Oudekerksplein, tussen de Wijde en Enge Kerksteeg rond 1770. Aan de rechterkant is nog net de Oude Kerk te zien.

Afb: [010001000694](#)

**Hermanus Petrus Schouten
(1747-1822)**

Onder een voorstudie voor de tekening links. Schouten liet wat storende details weg, zoals het uithangbord aan het notarishuis links.

Vorige pagina:

De opgang naar de Koopmansbeurs van Hendrik de Keyser in 1799. Tekenaar H. P. Schouten stond met zijn rug naar het Beurspoortje dat naar de Vijgendam leidde en keek naar het zuiden. Via de Beurssluis was de toegang tot de beurs met dubbele poort en hekken. Links de huizen op de Beurssluis en daar voorbij de toegang tot de Beurssteeg-oostzijde, die nu onderdeel van het Rokin (stille zijde) is.

Het beursgebeuren vond in de open lucht plaats en bij slecht weer onder de arcaden rondom. Boven die arcaden waren ruimten die apart verhuurd werden. Door de boven de Amstel zwevende constructie bleef De Keyzers beurs verzakken, hoezeer er ook verstevigd werd. Een twintigtal jaren na deze tekening moest men besluiten tot afbraak, iets dat pas in 1832 afgerond was.

Afbeelding: [010055000431](#)

Hermanus Petrus Schouten (1747-1822)

Herman was de zoon van de in Hamburg geboren Jan Schouten (1716-1792). Die vestigde zich in Amsterdam als goud- en zilversmid, maar tekende daarnaast. In zijn werk is te zien dat de autodidact Jan Schouten goed naar o.a. Jan de Beijer had gekeken. In 1756 vestigde hij zich als kunstverkoper en werd lid van het boekverkopers-gilde.

Zijn zoon Herman ging ook tekenen en nam les bij Cornelis Ploos van Amstel en Paulus van Liender. Hij was zeer productief en liet ons een gevarieerde collectie tekeningen en prenten na, die een hoop over het 18^e eeuwse Amsterdam vertellen. (vervolg op pag. 28)

Op een van zijn tekeningen heeft hij zichzelf afgebeeld, zoals hierboven op een detail daaruit te zien is.

Links de Dam, in 1779 gezien door H. P. Schouten vanaf Op 't Water naar het zuiden. Links het water van het Damrak, op de Vijgendam het Commandantshuis en rechts de Waag. De huizen in de achtergrond staan links aan de Vijgendam en rechts aan de Dam. Er tussen de Beurssteeg-westzijde, de doorgang naar het Rokin.

Afbeelding: [010094001160](#)

Boven de Raamgracht en de Zuiderkerk in 1770-'75. Dit is een der tekeningen waarbij niet duidelijk is wie hem maakte, vader Jan of Herman.

Afbeelding: [010094001436](#)

Rechts de Korenbeurs, een prent voor de Fouquet-atlas door H. P. Schouten.

Afbeelding: [010097011220](#)

Hermanus Petrus Schouten (1747-1822)

Vader en zoon Schouten werkten bij hun tekenkunst nauw samen. Jan was handig met de penseel en Herman weer beter met de pen en de stift. In een soort familie-studio werden in gezamenlijke arbeid tekeningen afgeleverd waarvan nu niet meer vast te stellen is wie hem maakte of wie wat eraan deed. Anderen hebben geprobeerd het werk te plaatsen en dat nemen we hier over. Bij etsen, waarbij de vermelding van tekenaar (fecit) en graveur (sculpt.) gebruikelijk was, zondigden de Schoutens regelmatig en ook dat was niet de sterkste kant van de familie. Dat ging een stuk beter bij de 67 werken die Herman Schouten voor de Fouquet-atlas leverde.

In 1792 kocht Herman zich in een proveniershuis in Haarlem in. De reden bleek later toen bekend werd dat hij door een ziekte niet meer in staat was te tekenen of zelfs maar te schrijven. Hij overleed in 1822 in Haarlem.

Jan Bulthuis (1750-1801)

Rechts een tekening van het Maagdenhuis aan het Spui uit 1789. Het RK meisjesweeshuis begon in 1629 in een aantal panden aan het Spui. In 1684 werd uitgebreid en in 1780 begon de nieuwbouw van het weeshuis van de afbeelding rechts, dat in 1785 geopend werd. Links van het gebouw is de ingang van de Voetboog-, rechts de Handboogstraat die beiden pas rond 1650 gerooid zijn.

Afbeelding: [010001000312](#)

Vorige pagina:

Het poortje van het Zuiderkerkhof in de Sint Anthoniesbreestraat in 1798.

Daar achter de Zuiderkerkstoren.

Afbeelding: [010001000745](#)

Jan Bulthuis (1750-1801)

De Groninger Jan Bulthuis werd in 1750 geboren. Hij ging in de leer bij o.a. Jurriaen Andriessen en begon als behangselschilder. In 1780 vestigde hij zich in Amsterdam en in 1785 schreef hij zich in bij de Stadstekenacademie. Behalve in Amsterdam werkte Bulthuis in het hele land. Hij maakte o.a. de tekeningen voor de "Tegenwoordigen staat der Vereenigde Nederlanden" waarvan Carel Frederik Bendorp de gravures verzorgde. Bulthuis overleed op 29 mei 1801 in Amsterdam op 50-jarige leeftijd.

Links de Haringpakkerstoren in 1790, gezien naar het oosten. De tekenaar zat waarschijnlijk op een aangemeerd schip aan de Droogbak. Links is de ophaalbrug naar de Nieuwe Stadsherberg, rechts de huizen aan de Haringpakkerij, nu Prins Hendrikkade.

Afbeelding: [010055000213](#)

Gerrit Lamberts (1776-1850)

Gerrit Lamberts (1776-1850)

Lamberts bezat uit de nalatenschap van H. P. Schouten een grote hoeveelheid schetsen en voorstudies. Hij gebruikte die als voorbeeld, kopieerde ze wel eens en werkte ze ook wel eens bij tot volwaardige tekening.

Vorige pagina:

Het Prinsenhof was het voormalige Sint Ceciliaklooster, dat na de Alteratie (1578) geconfisqueerd werd en ter beschikking van Willem van Oranje gesteld werd, vandaar Prinsenhof. In een deel streek de Admiraliteit van Amsterdam neer tot die in de Franse tijd opgeheven werd. In 1808 werd het complex als stadhuis in gebruik genomen, nadat het stadhuis op de Dam als koninklijk paleis voor Lodewijk Napoleon gevorderd was. Ook toen de Fransen Amsterdam weer verlaten hadden bleven de stedelijke ambtenaren aan de Oudezijds Voorburgwal gehuisvest en dat zouden ze tot 1988 blijven. Gerrit Lamberts tekende de hoofdingang aan de Oudezijds Voorburgwal in 1820.

Afbeelding: 010094001302

Links de Staalhof aan de Groenburgwal rond 1817. De ophaalbrug ligt voor de Staalstraat. Een der drie ingangen in het gebouw voert naar de werkelijke Staalhof, waar de keuringen van het Amsterdamse textiel plaatsvonden.

Afbeelding: 010097001527

Dat Lamberts de Franse tijd meemaakte blijkt uit deze tekening van een tegen het Waaggebouw opgebouwde guillotine in 1812. Er vond slechts één keer een executie op dit schavot plaats in Amsterdam, maar dat waren wel drie personen op één dag.

Afbeelding: 010055000250

Gerrit Lamberts (1776-1850)

Gerrit Lamberts werd op 19 oktober 1776 in Amsterdam geboren en bleef daar zijn hele leven wonen. Of en door wie Lamberts tot tekenaar opgeleid werd is onbekend en men gaat er van uit dat hij autodidact was. Nadat hij een tijdje als papierkoper had gewerkt werd hij in 1800 klerk op het stadhuis, toen nog op de Dam. Dat hij zich opwerkte blijkt uit het feit dat hij in 1809 toegelaten werd tot Felix Meritis. Meteen begon hij zich toe te leggen op topografische tekeningen van Amsterdam en directe omgeving. Hij verkocht grif, daar het aanleggen van verzamelingen van dit soort tekeningen erg populair was in de 19^e eeuw. Lamberts was uitzonderlijk productief, waaraan we een grote hoeveelheid stadsgezichten van Amsterdam in de eerste helft van de 19^e eeuw danken. Hij had een voorkeur voor achterafplekjes en eenvoudige onderwerpen en maakte zeker geen pronkwerk. Zijn oeuvre maakt hem tot een gewaardeerd chroniqueur van de stad. Gerrit Lamberts overleed op 16 april 1850.

Drie huizen op de Keizersgracht, vlak voor ze in 1787 afgebroken werden om plaats te maken voor het gebouw voor Felix Meritis. Deze tekeningen maakte Lamberts in 1817 aan de hand van schetsen van een andere tekenaar.

Afbeelding: [010055000276](#)

Johan George Lodewijk Rieke (1817-1898)

Johan G. L. Rieke was tekenleraar, oudheidkundige en verzamelaar. Rieke tekende vooral Amsterdamse stadsgezichten en portretten. Hij was de vader van de hierna aan bod komende J. M. A. Rieke.

Links een tekening die Rieke maakte van het Medemblicker hofje in de Vinkenstraat 129-143. Boven de ingang de gevelsteen "Hij is mijn borg". Nu staat op deze plek een grijs appartementencomplex. De Vinkenstraat werd op uitdrukkelijk verzoek van de grondeigenaren extra tussen Haarlemmerdijk en Brouwersgracht gerooid, zodat er meer profijt uit de investeringen gehaald kon worden.

Afbeelding: 010097001576

Onder de uitspanning Park en Boschzicht in 1897, op de hoek van de Hobbe-
mastraat en de Buitensingel, later Stadhouderskade. Hier voor in de plaats
kwam het Parkhotel dat inmiddels weer ter ziele is. Op de achtergrond de
achterkant van de huizen aan de P. C. Hooftstraat. De tekenaar stond onge-
veer bij het toegangshek van wat toen nog het Vondelpark heette.

Afbeelding: 010097010536

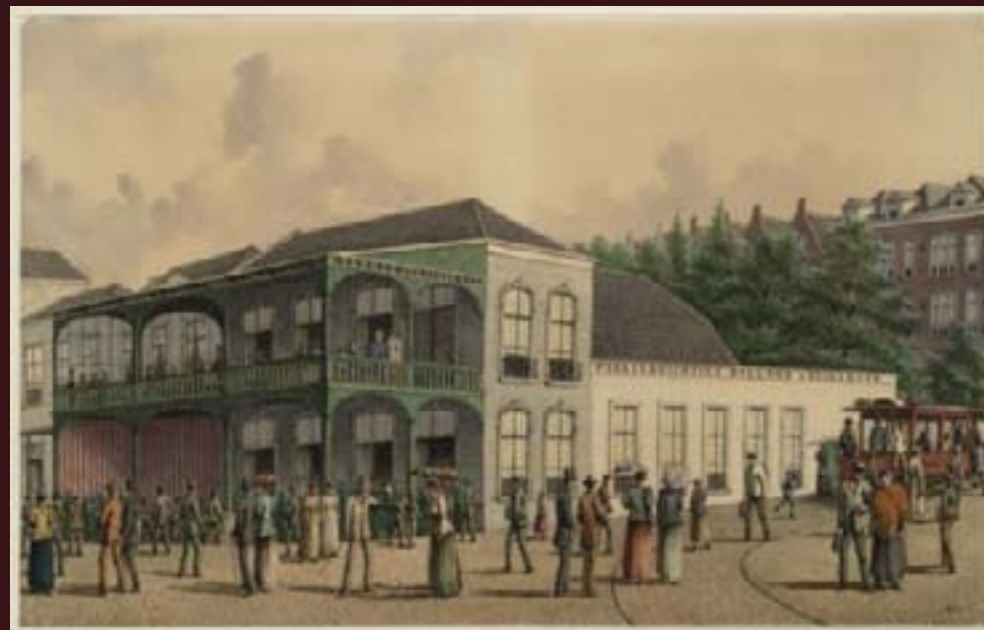
Johan George Lodewijk Rieke (1817-1898)

Vorige pagina:

In 1861 legde J. G. L. Rieke de "Infirmierie" vast, gezien over de Achtergracht naar het zuid-westen, ter hoogte van de Utrechtsestraat. Dit was het militaire hospitaal, dat in de Franse tijd op het Drilveld gebouwd was en na 1813 door het Nederlandse leger gebruikt werd.

Het hier zichtbare deel van de Achtergracht werd in 1876 speciaal voor het Paleis voor Volksvlijt gedempt om een groter voorplein te creëren.

Afbeelding: 010097010585

Johan Martinus Anthon Rieke (1851-1899)

Vorige pagina:

In 1890 haastte Rieke zich een stukje Amsterdam vast te leggen dat niet lang daarna zou verdwijnen. Dit is het Singel ter hoogte van de Huiszittensteeg. In 1895 begon de doorbraak voor wat de Raadhuisstraat zou worden. Het eerste was de Warmoesgracht aan de beurt, de meest schilderachtige gracht die Amsterdam op dat moment bezat.

Afbeelding: [KOG-AA-2-12-246](#)

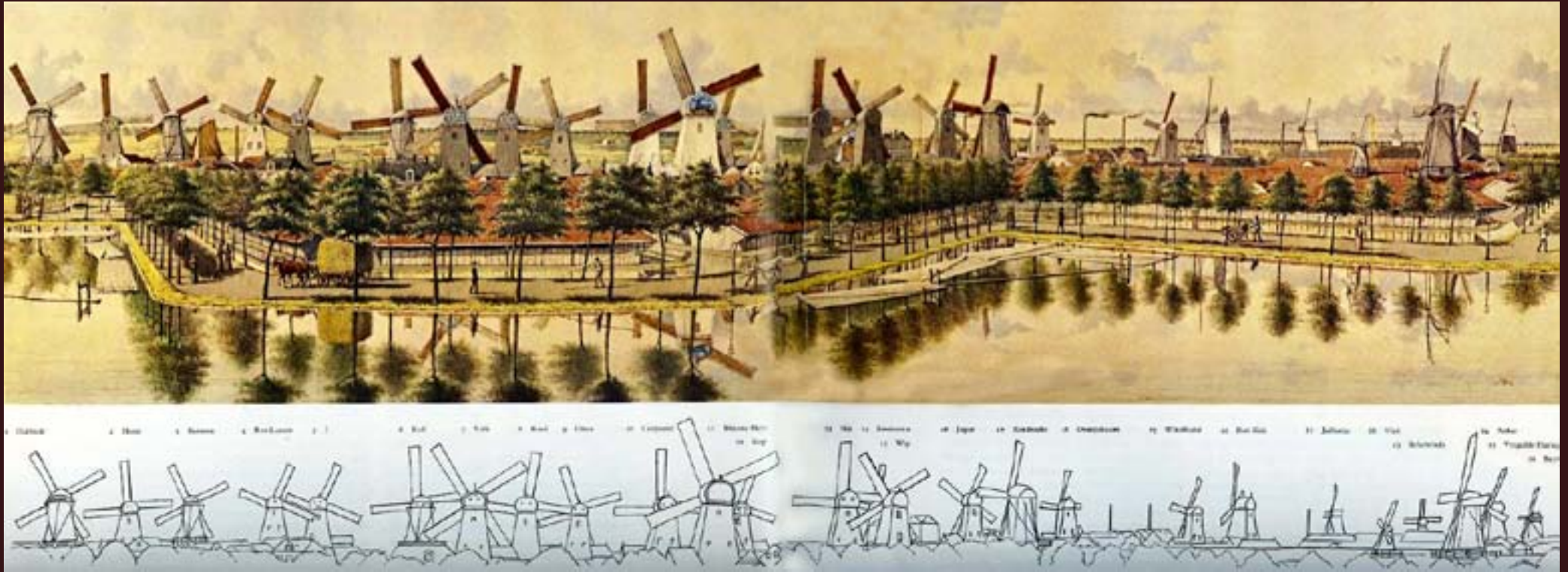
Rechts het begin van de Bloemgracht bij de Prinsengracht, met de Westerkerk. De tekenaar stond in de 1^e Leliedwarsstraat.

Afbeelding: [KOG-AA-2-17-306](#)

Onder de Martelaarsgracht kort voor de demping in 1884, gezien in de richting van de Oude Haarlemmersluis. Links de achtergevels van de Ramskooi tot aan het water en achter de sluis het Hekelveld met “het Eind van de Wereld”.

Afbeelding: [010097010032](#)

Johan Martinus Anthon Rieke (1851-1899)

Johan M. A. Rieke was geboren en getogen in Amsterdam. Hij leerde het tekenvak van zijn vader J. G. L. Rieke. Eind 19de eeuw kocht de gemeentearchivaris regelmatig werk van J. M. A. Rieke (1851-1899) voor de collectie van het archief. Niet zozeer tekeningen van bekende gebouwen en grachten, maar vooral van fabrieken, achterafstraatjes en nieuwbouwprojecten hadden de voorkeur. Perspectivisch is niet alles correct en mensen tekenen kon Rieke niet, maar hij had een aangeboren gevoel voor compositie, ruimte en kleur.

Een der meest waardevolle tekeningen van Rieke laat de Zaagmolenbuurt zien met zijn tientallen zaagmolens, waarvan alleen De Otter over is. Niet alleen geeft hij een impressie van dit molengebied maar hij noteerde ook hoe de molens heetten en waar ze stonden. De inhammen in de Buitensingel zijn die ter plaatse van de bolwerken Rijkeroort (links; aan het einde van de Nieuwe Leliestraat) en Slotermeer (rechts; aan het einde van de Anjelijsstraat). Vandaag zien we hier de Frederik Hendrikbuurt tussen 2^e Hugo de Grootstraat en Frederik Hendrikplantsoen.

Afbeelding: [molenpanoramal881rieke.jpg](#)

SINGEL
NIEUWE LUTHERSCHE KERK | LA NOUVELLE EGLISE LUTHERIENNE
DIE NEUE LUTHERISCHE KIRCHE | THE NEW LUTHERIAN CHURCH
Amsterdam G. W. Telkenoot

Willem Hekking jr. (1825-1904)

Willem Hekking jr. (1825-1904)

Willem Hekking Jr. werd geboren in Amsterdam. Hij maakte vooral lithografieën en pentekeningen, maar ook de bewaard gebleven voorstudie zijn voor ons van belang. Hij vervaardigde een serie van 12 chromolithografieën voor een souveniralbum ter gelegenheid van de opening van het Paleis voor Volksvlijt in 1864. Ook maakte hij illustraties voor het boek "Amsterdam in schetsen". Hekking leerde het vak van zijn vader Willem Hekking Sr. (Amsterdam, 1796-1862).

Vorige pagina:

Rond 1860 tekende en lithoggraveerde Hekking de Nieuwe Lutherse Kerk aan het Singel. We kijken naar het zuiden en zien links de Stroommarkt, in de voorgrond de Nieuwe Haarlemmersluis en rechts de huizen aan de even zijde van het Singel (Lithografie: P. Blommers).

Afbeelding: [010097002750](#)

Boven een ingekleurde tekening van de Leidsestraat, gezien naar het Leidseplein. Links de ingang van de Lange Leidsedwarsstraat. Op de achtergrond zien we de Leidsepoort nog staan, dus de tekening moet vóór 1860 gemaakt zijn. Een groot deel van het blok huizen in het midden stortte 22 februari 1806 in (voor een krantenverslag zie afbeelding: KOG-AA-2-21-382) en het duurde tientallen jaren voor er weer een gesloten gevelwand stond.

Afbeelding: [010097002021](#)

Links de groenmarkt langs de Prinsengracht. In dit geval gaat het om de Hillegommermarkt ter hoogte van de brug voor de Reestraat. Dit soort tekeningen gingen vooraf aan een litho, maar een litho met dit onderwerp is niet bekend. In 1895 zouden alle groenmarkten naar de Marnixstraat verhuizen.

Afbeelding: [KOG-AA-2-17-304](#)

De fraaiste kijkplaat van Willem Hekking jr., een tekening die hij in 1851 vanaf de Oosterkerk maakte, gezien naar het westen. Deze tekening werd ook in een litho omgezet, maar de tekening geeft veel meer details weer. Wij zien de Nieuwe Vaart met daarover in de verte de Kattenburgerbrug.

Rechts daarvan 's Lands Zeemagazijn en de Rijks Marinewerf. Links de bedrijven en werven aan de Hoogte Kadijk. Het water rechts beneden is de Kattenburgervaart.

De tekening meet 33 bij 61 cm. Afbeelding: [010055000532](#)

Herman Marie Johannes Missët (1875-1958)

Herman Missët werd 28 oktober 1875 in Amsterdam geboren. Hij bezocht de tekenschool in de Jacob van Campenstraat en begon op zijn vijftiende als schilder en behanger/decorateur. Als bijverdienste tekende en aquarelleerde hij stadsgezichten. Van 1895 tot 1898 ging hij op studiereis door België, Frankrijk en Noord-Italië en teruggekeerd in Amsterdam richtte hij in 1900 op een zolder van het Pesthuis een atelier in. Hier werd hij ontdekt door gelijkgestemde maar op andere gebieden actieve Amsterdam-liefhebbers zoals Joh. C. Breen van Amstelodamum. Hieruit ontstonden diverse opdrachten om delen van de stad vast te leggen. Hij liet zijn tekening of aquarel vaak gepaard gaan met een plattegrond waarop hij minutieus vastlegde van welk standpunt hij een tekening had gemaakt, met vermelding van huisnummers, firma's en bewoners. Ook kleuren, materiaalsoorten en afmetingen vonden een plek op zijn tekeningen. Veel topografisch werk ontstond ook door opdrachten van het Gemeentearchief, soms wel elke veertien dagen één en dan was zonder uitzondering een te slopen object het onderwerp.

Herman Marie Johannes Missët (1875-1958)

(vervolg pag. 42)

Als echte broodwinning vestigde Missët zich als reclame- en letterschilder aan de Jacob van Lennepkade bij de Jan Pieter Heijestraat. Uit die tijd stamt de anekdote over een opdrachtje aan de Leidsegracht. De vrouw van een advocaat op die gracht vroeg Missët net zo'n fraaie naam op de deur te schilderen als de burens hadden. "Mevrouw, dat doe ik beter" zei Missët en gaf als prijs f 3,50 op. Twintig minuten later was hij klaar en toen de advocaat naar het resultaat kwam kijken was hij daarmee wel tevreden maar wilde toch weten waarom dat zoveel moest kosten voor twintig minuten werk. "Dat zal ik u vertellen", antwoorde Missët, "Ik zie wel kans om vijftig goeie advocaten bij elkaar te brengen, maar dat u lukt niet met vijf goeie letterschilders. En als er daar één van dood gaat komt er nooit meer een voor in de plaats".

Vorige pagina:

Een jeugdwerkje van Missët uit 1890. Het gaat om het Volkspark aan de Buitensingel dat in 1891 zou verdwijnen.

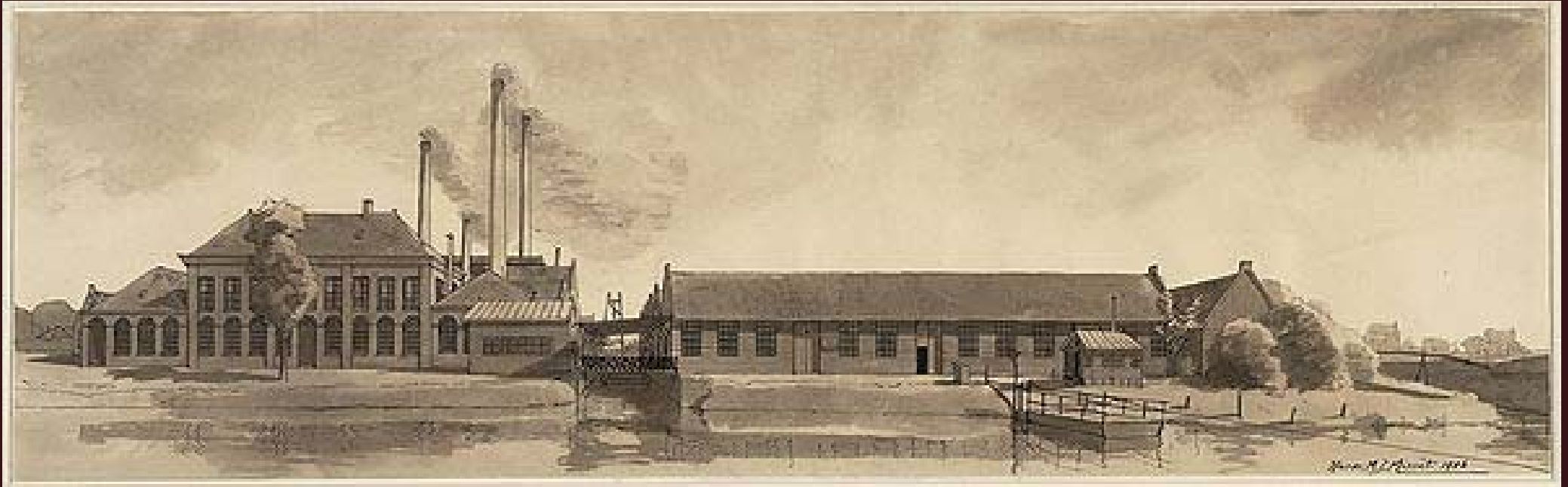
Afbeelding: KOG-AA-2-28-656Y

Boven de Van Oldenbarneveltdracht in 1907, gezien naar de Marnixkade. In 1908 werd deze gracht gedempt en heette voortaan Van Oldenbarneveltdplantsoen. De tekenaar stond op de brug in de Frederik Hendrikstraat. De volgende brug op de tekening ligt in de Nassaukade.

Afbeelding: 010097001430

Links de Stads-korenpakhuizen aan de Brouwersgracht, tussen Driehoekstraat en Lijnbaansgracht. Rechts is net niet meer de hoek met de Lijnbaansgracht te zien, waar de stadspakhuizen verder gingen. Behalve koren bewaarde de stad hier ook wapentuig (arsenaal). Deze pakhuizen hebben plaats gemaakt voor een appartementengebouw.

Afbeelding: 010097012371

Deze serie tekeningen (in opdracht van het Gemeentearchief) van de Waskaarsenfabriek is een voorbeeld van het vastleggen van iets dat ging verdwijnen.

Theo Bakker's Domein

Op deze site vindt u makkelijk leesbare maar toch informatieve verhalen over de ontstaansgeschiedenis van Amsterdam. Ze zijn onderverdeeld in rubrieken als Middeleeuwen, godsdiensten, nijverheid en handel, transport, openbaar vervoer, haven, watermanagement, stadsuitleg, annexaties, verkeersdoorbraken, chroniquers en allerlei andere zaken.

Klik hier voor een overzicht van alle PDF's op deze site

